

Frælsi uttan fullveldi

Staðfestast kann, at nógv umrødda Hvítabókin ikki beinleiðis er ein uppskrift uppá, hvussu vit sum skjótast fáa føroyskt fullveldi. Heldur vísir bókin á ymsiskar gongdar leiðir til viðkað politiskt sjálvræði í Føroyum, bæði innan- og uttanfyri danska ríkið. Ein av leiðunum er frælsur felagsskapur uttan fullveldi

JOHN JOHANNESSEN

Hóast ynski um føroyskt fullveldi er orsök til, at farið varð undir at skriva Hvítubók, so er hon ikki nøkur beinleiðis uppskriftarbock um, hvussu vit skjótast og best fáa føroyskt fullveldi. Heldur víðgerð hon sakliga ymsiskar møguleikar fyri at víðka um føroyska sjálvræðið bæði innan- og uttanfyri ríkisfelagsskapin. Hinvegin vísir bókin á, at bestu møguleikar føroyinga at sleppa undan ymsum vansom innan ríkisrættarlaga víðurskiptini er, um vit velja at standa uttanfyri donsku grundlógina.

Frælsur felagsskapur

Í Hvítubók verður víst á, at treytin fyri, at ST kann víðurkenna eina skipan sum frælsan felagsskap eru tvær. Onnur er, at víðkomandi umveldi hevur óskerðan rætt til sjálvt at taka avgerð um síni innlendis stjórnarrættarlaga stjórnarvíðurskipti, uttá upplægging uttanfyrir. Hetta forðar kortini ikki fyri, at tað kann vera ásett í sáttmálanum um frælsan felagsskap, at samráð kann havast frammanundan við hin partin, áðrenn stjórnarrættarlaga broytingar verða framdar.

Hin treytin er, at tað tilknýtta umveldið hevur einseran rætt til at broyta stjórnarrættarlaga stöðu sína, so at tað verður skipað sum eitt fullveldisríki.

Sjálvt hugtakið frælsur felagsskapur (free association) varð sett fram í 1960 í aðalfundarsamtyktini um meginreglur fyri, hvussu lond eiga at gera av, hvørt

tey høvdu skyldu til at boða ST frá teimum ófrælsu umveldum, ið tey høvdu yvirræði á. Í roynd og veru kann frælsur felagsskapur tulkast sum ein víðkan av heima-stýrislógini. Ein víðkan, ið merkir, at vit fáa ótt sjálfstýri innanfyri ríkisfelagsskapin.

Hvítubók vísir á dømi, har stjórnarrættarlaga skipanin er frælsur felagsskapur. Víst verður á víðurskiptini, ið ávíkavist Cook Islands og Niue, bæði smá oyggjafelag, hava við New Zealand. Hesi oyggjalondini hava bæði tvey fult málræði á øllum økjum. Tó eru verjurnar og uttanríkis-mál undantikin, umframt, at íbúgvarnir hóast frælsa felagsskapin eru nýsælenskir ríkisborgarar.

Síðani eru stjórnirnar í Marshalloyggjunum, í Samveldisríkinum Mikronesia og í Palau famar í frælsan felagsskap við USA. Londini vóru áður undir amerikanskari umsjón. Hesi lond hava øll formligt fullveldi, men sáttmálin um frælsan felagsskap tilskilar amerikanskum myndugleikum ávís rættindi og áleggur teimum skyldur í á ymsum mál-økjum, eitt nú í uttanríkis-málum, verjurnum, fjar-skiptismálum og í málum víðvíkjandi útendingaefitriti, umhvørvisvernd, figgarligum stuði og gjaldoyra.

Hvítubók vísir á, at om-anfyri umrøddu lond hava øll fult ræði á sínum uttanríkis-málum. Tó eru slík víðurskipti undantikin, har annað er tilskilað í víðkomandi sáttmála. Tað málsókið, sum USA í øllum trimum londum hevur tilskilað sær

burturav, eru verjurnar, sum USA hevur fult ræði á og ábyrgd av. Hóast sáttmálar-nir kunnu sigast upp, annaðhvørt við semju millum báðar partar ella einsæris, verða ásetingarnar um verjurnar kortini framvegis í gildi í eitt ávíst áramál. Í sáttmálanum við Palau er ein áseting, ið útilokar alt hervald uttan hitt amerikanska, og hon er galdandi í óavmarkaða tíð, ella til londini sínámillum semjast um at seta hana úr gildi.

Eitt tættari samband er hinvegin millum USA og Norður-Marianasoyggjar, sum somuleiðis vóru eitt av teimum oyggjalondum, ið áður vóru undir amerikanskari umsjón. Norður-Marianasoyggjar eru eitt sjálfstýrandi land í politiskum felagsskapi við USA og undir tess fullveldi. USA hevur fult ræði á málsokjum víðvíkjandi uttanríkispolitikk og verju. Íbúgvarnir í Norður-Marianasoyggjum eru amerikanskir ríkisborgarar, og ávísar amerikanskir lógir og ásetingar í amerikansku stjórnarskipanini eru í gildi í oyggjunum. Meginásetingarnar í sáttmálanum, sum er stjórnarrættarlaga stöðið undir oyggjalandinum, kunnu bert broyttast, um báðir partar samtykkja tað.

Millum heimastýri og fullveldi

Tá Hvítubók víðgerð hugtakið »Frælsur felagsskapur« verður í dømunum ofta víst á, at uttanríkis-mál og verjurnar tó ligga hjá tí størsta landinum, ella rættari tí landinum, ið hevur størsta valdið. Soleiðis er eisini

uliga kravt, at danska grundlógin varð broytt.

Dømi

Umframt at víst verður á ymsiskar møguleikar fyri viðkaðum sjálfstýri innanfyri ríkisfelagsskapin, hevur Hvítubók eisini eitt itøk-ilig dømi um eina møguleiga skipan við hesum treytum. Víst verður á, at henda skipanin hevði givið Føroyum munandi størri heimildir og trygdir enn galdandi heimastýrislóg. Men talan er ikki um fullveldi.

1: - Føroyingar skipa sjálfvritt stjórnarvald sambært egnari stjórnarskipan innanfyri karmarnar av grundlóg Danmarks ríkis.

2: - Øll málsóki, uttanríkis-mál, verjurnar og gjaldoyramál undantikin, ligga undir fullum stjórnarvaldi hjá stjórnarvaldi Føroya.

3: - Málsókin uttanríkis-mál, verjurnar og gjaldoyramál eru ríkismál, tó so, at ríkislógsir og millumtjóðasáttmálar kunnu ikki verða settir í gildi í Føroyum uttan staðiligt samtykki frá stjórnarvaldi Føroya.

4: - Stjórnarvald Føroya kann vegna Føroyar gera sáttmálar við onnur ríki um mál, ið serliga víðvíkja Føroyum.

5: - Egðir føroyskt dómsvald verður skipað, tó við hægstarætti Danmarks sum evsta kærurætti.

undir verandi skipan millum Føroyar og Danmark. Í galdandi føroysku heima-stýrisskipanini eru tey málsóki, ið framvegis eru undir donskum málræði, slík meginmálsóki, sum eitt nú uttanríkis-mál, verjurnar, rættarmál, áseting av meginreglum í borgarligum rætti og revsiriti og síðani ávís búskaparmál.

Hvítubók staðfestir, at í høvuðsheitum hevur Føroya Løgting víðfendur heimildir á málsokjum, ið beinleiðis ávirka víðurskipti hjá føroyingum, eitt nú í heilsumálum, almannamálum, skattamálum, skúlumálum, samferðslumálum, málum, ið víðvíkja føroyska búskapinum, gang-nýting av livandi tilfeingi og síðani 1992 eisini gagn-nýting av rævnnum í undirgrundini.

Víst verður á, at sjálvræði hjá føroyingum kann ókjast annaðhvørt við at víðka tær serheimildir, ið longu eru, ella við at endavenda heimastýrisskipanini so at Føroyar fáa allar tær heimildir, sum ikki eru serskilt dansk. Harafturat kundið verði formliga tilskilað, at føroyskar lógir, sum settar verða í gildi fyri málsóki, ið eru føroysk, eru yvirskipaðar danskari lóggávu og somuleiðis, at Føroyar verða undantiknar donskum lógum og millumríkjasáttmálum, samtykkja føroyskir myndugleikar ikki annað, afturimóti sum nú, ið heimastýrislógin bert tilskilar, at samráð skal havast við heimastýrismyndugleikarnar.

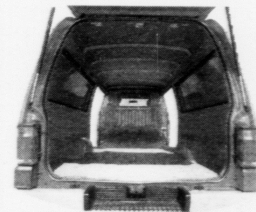
Men Hvítubók vísir á, at ein slík broyting hevði mög-

6: Stjórnarrættarlaga stöða Føroya kann ikki skerjast, uttan samtykki úr Føroyum.

Men Hvítubók vísir á, at spurningur er, um ein skipan við hesum eyðkennum hevði fingið undirtøku millum danskari politikarar, og um ríkismyndugleikarnir høvdu fingið hana at samráða við galdandi donsku grundlógina.

Víst verður soleiðis á, at spurningurin um, hvørt ein nýggj skipan krevur grundlógarbroyting ella ikki, er sera týðningarmikil, tí endurskoðan av grundlógini krevur sterkan politiskan vilja í Danmark og er harafturat trupul. Manna-gongdin, sum sambært grundlógini verður at nýta í sambandi við broytingar av henni, krevur í fyrsta lagi, at tvey fylgjandi fólkating samtykkja grundlógarruppskotið óbroytt, og í øðrum lagi, at ein meiriluti, sum í minsta lagi umboðar 40 prosent av teimum, sum hava vælætt til fólkatings-val, góðkenna grundlógarruppskotið á fólkatakvøðu. Tí er kvíðandi fyri, at um ein nýggj skipan er treytað av danskari grundlógarbroyting, fer hon neyvan politiska undirtøku í Danmark. Men hóast hetta, víðgerð Hvítubók møguleikan fyri óttum føroyskum sjálfstýri, ið tó ikki merkir fullveldi. Men tó er at siga, at nógvan tann størsti parturin av Hvítubók víðgerð júst hetta evnið.

**So lítið kostar
eitt so stórt
vørurúm frá
Mazda:**

23.427,23
Kr.pr.m³ við mvg

Longd:3075 mm
Breidd:1540 mm
Hædd:1350 mm
Rúmd:6,39 m³

Mazda E220 diesel kosta úr 149.700

mazda

Berg Motors, Staravegur 1-3 • Postsmoga 1039
•110 Tórshavn • Tlf. 313535 • Fax 317735